

större ansvarstagande från klienternas sida bör fortsättningsvis göra institutionsvården mera attraktiv både ur den öppna socialvårdens och klienternas synvinkel och därigenom göra tvångsåtgärder överflödiga.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts tar Föreningen Sveriges Socialchefer avstånd från den del av utredningen som föreslår tvångsåtgärder baserade på frivilliga överenskomelser samt förordar att utredningen, med hänsyn till att grunderna för utredningens arbete förändrats, tillsammans med remissvaren överlämnas till den parlamentariska beredningen som ett arbetsmaterial.

aktuellt FRÅN SVENSK SOCIALMEDICINSK FÖRENING

Red: Urban Janlert

Hälsoekonomi

Föreningen har haft ett välbesökt höstmöte i Uppsala med temat "Hälsoekonomi". Ragnar Berfenstam och Thomas Thorburn presenterade ett förslag på hur man skall bära sig åt för att göra prioriteringar inom hälso- och sjukvården, som väckte livlig debatt. Det viktigaste ekonomiska problemet för sjukvården är inte att minimera kostnaderna eller att diskutera sjukvårdens omfattning ansåg man, utan att avgöra vilket slags vård man skall ge och till vilka människor den skall ges. Det alternativ som bör prioriteras är det som i förhållande till kostnaderna ger den största förväntade nyttan. Nyttan föreslår man mäts i livskvalitetsindex (som tex

kan innefatta sådana komponenter som rörelsehinder, hörsel förmåga, oro, sömnsvårigheter etc).

Detta föredrag kompletterades av flera andra som ur olika perspektiv gav en hälsoekonomisk belysning av sjukvården. Sammanfattningsvis kan man säga att inläggen vid mötet var starkt kritiska mot de mycket snävt företagsekonomiska resonemang som bl a Ingemar Sthål gjort sig till företrädare för i debatten.

Material från mötet kommer så småningom att publiceras i ett nummer av Socialmedicinsk tidskrift.

Socialmedicin år 2000

Föreningen har i ett remissvar till Läkarförbundet gett vissa synpunkter på den troliga utvecklingen inom ämnet socialmedicin. Man säger att den medicinska utvecklingen knappast på något avgörande sätt kommer att påverka vårt aktuella sjukdoms- och dödlighetspanorama. Trots en ökad satsning på förebyggande arbete kommer vårdefterfrågan sannolikt inte att minska. Läkarna kan förväntas få en något mer undanskymd roll i hälso- och sjukvårdsarbetet. Socialmedicinens kunskapsområde med dess medicinskt tvärvetenskapliga anknytning kommer att efterfrågas starkt. Vid större sjukhus kommer det att finnas socialmedicinska avdelningar med uppgift att följa hälsa och sjuklighet inom upptagningsområdet. Sådana socialmedicinska avdelningar bör i första hand verka inom samhällsmedicinska eller miljömedicinska block. Man kommer där troligen inte att arbeta med patienter i traditionell bemärkelse utan med befolkningsgrupper genom uppsökande verksamhet, medverkan i kliniska studier och bedömningar av vårdbehov och vårdefterfrågan i relation till sjukdom och symptomförekomst. En subspecialisering inom socialmedicinen är trolig. Uppskattningsvis kommer en läkare på hundra att ha sådana socialmedicinska arbetsuppgifter på heltid vid sekelskiftet 2000.

bok recensioner

Välkommen faktabok om svensk invandrapolitik

JONAS WIDGREN

Svensk invandrapolitik

LiberLäromedel 1980, 150 s ca kr 43:– inkl moms

Ordet "invandrapolitik" används av författaren i ordets vidaste mening och som benämning på de åtgärder från samhällets sida som vidtas för att reglera invandringen, bidra till en lösning av flyktingproblemen genom överföring av flyktingar, tillgodose invandrades och minoriteters särskilda behov och förstärka det internationella samarbetet i migrations-, invandrar- och minoritetsfrågor.

En stor begreppsapparat och speciella samhällsfunktioner har de senaste åren vuxit fram kring invandringen, invandrar- och minoritetsfrågorna. I den här boken beskrivs invandringens bakgrund och invandrapolitikens utveckling genom olika reformer. Olika begrepp förklaras liksom vilka arbetsuppgifter och ansvarsområden som olika samhällsfunktioner har.

Första kapitlet handlar om hur Sverige blir ett invandringsland; om invandringen från medeltid till vår tid. En statistisk översikt lämnas därefter över in- och utvandring, migration av svenska medborgare, om utländska medborgare som bor i Sverige och vilka som ingår i gruppen "en miljon invandrare i Sveri-

ge'', skillnader i levnadsnivå mellan svenskar och invandrare och om brister i statistiken.

I de två följande kapitlen behandlas gällande bestämmelser för inresa och vistelse här, om skillnader i rättsställning mellan svenska medborgare och utländska medborgare.

Längre fram i boken behandlas samhällsintroduktionen och svenskundervisningen, behovet av tvåspråkiga lärare och läromedel för att klara hemspråksreformen. Modersmålet som obligatoriskt ämne i skolan även för invandrarbarn tas också upp, men för litet liksom mycket annat. Men det är en faktabok och beträffande hemspråksundervisningen har riksdagen beslutat att den är en skyldighet för kommunen men inte för eleven (frivillighet).

Kapitel 10 behandlar flyktingpolitiken; asylrätt, omhändertagandet av flyktingar i Sverige, flyktingsituationen i världen och flyktingpolitikens "fyra ben". Det sista innebär fyra viktiga uppgifter: motverka flyktingströmmens uppkomst, verka för att andra länder generöst tar emot flyktingar, bistå fattiga länder som tar emot flyktingar och att generöst ta emot flyktingar i Sverige. Hur många känner till den svenska flyktingpolitiken?

Migrationen i Europa och världen är rubriken på nästa kapitel. Här beskrivs flyttningsströmmarna, befolkningsexplosionen och den massfattigdom som följde på industrialismen. En kort intressant beskrivning lämnas om gästarbetarpolitikens uppgång i Europa i slutet på 1800-talet fram till 1960-talet, då flera länder beslöt att låta utvandringen bli ett medel i den ekonomiska politiken och till idag när det finns 13 miljoner eller kanske flera utländska medborgare i Europa. 1/3 av dessa är barn och ungdomar. Arbets-, skol- och utbildningssituationen för minoritetsgrupperna tas också upp här.

I sista kapitlet "Förutsättningar för en bättre invandrapolitik" anges fem förutsättningar: Mer

forskning, positiva bedömningskriterier, accepterande av dubbelt medborgarskap, bättre förståelse för etnisk identitet och bättre samarbete med utvandringsländerna.

Citat: "Få företeelser är som migrations-, invandrar- och minoritetsfrågorna ett styrkeprov för hållfastheten i den internationella solidaritet som vi så ofta talar om men så sällan tillämpar".

Det finns en rik flora av utredningar, avhandlingar och artiklar som behandlar dessa frågor. Det är svårt att veta var man skall börja för att få en bra översikt och en saklig bild av situationen för invandrare, flyktingar och minoriteter. Den här boken ger en bra översikt. Jag tror den kommer att stimulera många att läsa, lära mera och förstå vad som händer omkring oss och kritiskt granska vad som sägs och skrivs. Den gode författaren ger oss litteraturtips och en förteckning över skrifter med gällande regler, lagar och förordningar.

Ulla Wallin

En vägvisare runt alkoholkriminaliseringens vida gränser

ARNE HILLBO

Lagar och politik kring alkohol

LiberFörlag, Stockholm 1979, 276 s., ca kr 75,- inkl moms

Den alkoholpolitiska reformen 1977 har avlöst den liberala reformperioden 1955–1965, vars början markeras av motbokens avskaffande och slut av mellanölets införande. Nu, femton år senare, talas det allmänt om återinförandet av motboken och minnena av mellanölet har redan hunnit blekna. Många anser också att den nya alkoholpolitiken präglas av nymoralism. Lagstiftningen utmärks av en detaljreglering som för tankarna till byråkratiskt kineseri, ibland på gränsen till det löjlige.

Eftersom det hittills saknats någon översiktlig framställning av de nya alkohollagarna är Hillbos lagkommentar välkommen. Hillbo ger en utmärkt redovisning av bakgrunden till lagstiftningen, insatt i sitt alkohopolitiska sammanhang, och kommenterar de särskilda bestämmelserna i lagen om tillverkning av drycker och lagen om handel med drycker m.m. Det är ibland svårt att förstå djupet i dessa regler, inte minst när lagen ger sig in på definitioner. Eller vad sägs om stadgandet att "med spritdrycker förstås sprit som är avsedd att förtäras som dryck" (2 § LTD). Inte ens Hillbo förmår kasta ljus över en sådan sanning.

Hillbo beskriver på ett förtjänstfullt sätt lagstiftarens motiveringar till de olika lagrummen. Man får veta varför det enligt lagen inte längre är tillåtet att använda extrakt eller koncentrat av druvmust för vintillverkning eller varför butikerna inte får sälja folköl på söndagarna eller varför all ölförsäljning måste ske i anslutning till försäljning av matvaror. Det finns också förklaringar till att servering av alkoholkhaltiga drycker kräver stränga restriktioner. Sådan servering får bara ske under vissa tider på dygnet. Vid servering av sprit, vin och starköl måste lagad mat finnas att tillgå. Tillstånd måste finnas för servering av öl i personalmatsalar och vill någon ordna en fest för ett slutet sällskap (personalfest) måste han söka tillstånd för att få servera alkoholkhaltiga drycker. Kriminaliseringen når vida gränser. Om en gäst får ta med sig en öl hem från serveringsstället begår han alkoholbrott och kan dömas till böter.

Exempen kan mångfaldigas. Det rör sig om en snårskog av bestämmelser. Motiven verkar ibland svår-förståeliga och förbryllande och det krävs en så god vägvisare som Hillbo för att man skall kunna ta sig igenom lagtexterna. Men likväl stegrar man sig inför paragrafer som är fyllda av förmynderi och övertro på

myndighetskontrollens förmåga att styra människornas alkoholkonsumtion.

Erland Aspelin

Hur ett vårdhem förändrades

BENGT ABRAHAMSSON &
OWE RØREN

Chansen att förändra

Natur och Kultur, Stockholm 1980,
109 s. ca kr 60.— inkl moms

Boken utkommer hos Natur och Kultur i en serie kallad "Omsorg" i vilken flera böcker om utvecklingsstörning ingår.

I boken beskrivs en sju-årsperiod av en process som förändrar arbetsinnehållet och arbetssituationen för människor som arbetar på en avdelning till Carlslund, ett vårdhem för utvecklingsstörda.

Avdelningen det handlar om är varken bättre eller sämre än många andra avdelningar inom vården. Allt sköts enligt opersonliga, men "rationellt" utarbetade rutiner. Vårdpersonalen verkar vara anpassad till det hierarkiska systemet och dess regler. Man tycker inte om det men är oförmögen att se någon ändring som möjlig.

Man får följa avdelningen och se hur den genom yttre förändringar (avdelningen flyttas till en annan byggnad) och inre förändringar (en ny föreståndare skapar en diskussionsvänligare miljö bla) så småningom kommer att utvecklas till en avdelning med personal som ifrågasätter, kritiskt granskar, engagerar sig och försöker påverka sina arbetsuppgifter.

Resultatet blev arbetsförhållanden där personalen inte längre definierar sitt arbete som att "arbeta för de utvecklingsstörda" utan snarare som att "vara tillsammans med dem". Författarna till boken visar

med andra ord genom sitt exempel hur förändringar i arbetsinnehållet hänger ihop med vårdens mänskliga innehåll.

Också "uppifrån" är krafter igång för förändringar som tyvärr går stick i stäv med avdelningens utveckling. Ett organisationsförslag bla från planeringsavdelningen upplevs av alla som en återgång till den tidigare vårdmodellen.

Avdelningen däremot strävar vidare. Det nya arbetssättet inom avdelningen fordrar genomgripande organisationsförändringar. Avdelningspersonalen tar därför initiativ till en konferens för att testa de ideer man har om att kunna fungera som självstyrande grupp i vissa avseenden. Resultatet blir att avdelningen, som har börjat diskuteras högre upp i landstingshierarkin, som försöksobjekt i "försök med fördjupad företagsdemokrati", får ett erbjudande om att agera som självstyrande grupp med befogenheter inom landstingets ram.

Den senare delen av boken tar mera renodlat upp hur avdelningens förhållande till det övriga vårdhemmet och dess experter var under tiden för förändringarna, hur man ändrade arbetsrutiner och hur personalgruppens medvetenhet utvecklades.

Intervjusvar från de anställda och andra i avdelningens verksamhet engagerade personer lättar upp och exemplifierar attitydförändringarna som beskrivs både hos personalen och de utvecklingsstörda.

Boken har ett enkelt språk och är genom sina uppföljande frågor efter varje kapitel en bok som säkert kan komma till god användning i samlingsgrupper bland människor som arbetar inom vården på olika institutioner.

Boken gör en glad. Förändringsprocessen framställs så att den verkar naturlig och enkel, men samtidigt ligger det naturligtvis en fara i det. Man kan förledas att tro att det är så enkelt att förändra. Glöm inte bort att boken behandlar en tidsperi-

od av *sju* år. För att få de rätta proportionerna i förändringsprocessen bör man nog läsa de sidor som handlar om konflikter och svårigheter minst två gånger. Boken innehåller inga djupare teoretiska analyser och är följaktligen så gott som helt utan litteraturreferenser. Huruvida denna avsaknad av teoretisk förankring upplevs som en brist eller ej beror väl mycket på läsarens intresseinriktning och syfte. En sak står dock klart: Boken ger en snabb, klar och praktiskt inspirerande beskrivning av en förändringsprocess i huvudsak baserad på vårdpersonalens egna initiativ. Därför bör den ge ett gott stöd och inspiration för fortsatta insatser inom detta oerhört viktiga fält.

Corry Brandt

Våra recensenter

Ulla Wallin är sekreterare vid Stockholms socialförvaltning, *Erland Aspelin* hovrättsråd vid Skånska Hovrätten, Malmö. *Corry Brandt* är verksam vid psykologiska institutionen vid Stockholms universitet.

Böcker till redaktionen

Socialforskningsinstitutet, publikation 96

Anders Rosdahl & Johannes Due

Arbetslöshedsundersøgelserne 2

Omfanget af ledighed og sygefravaer
Teknisk forlag, København 1980,
151 s

Mary Andersson

Asbestarbetarna berättar

LiberFörlag, Värnamo 1980, 381 s,
ca kr 69.— inkl moms